

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії **Срібняк Мілана Ігорівна**, 1998 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2021 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю 032 «Історія та археологія», виконала акредитовану освітньо-наукову програму 032 «Історія та археологія».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом директора Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», м. Київ від «14» липня 2025 року №42-К, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

Сергія СТЕЛЬМАХА, доктора історичних наук, професора, головного наукового співробітника відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Рецензента:

Володимира РОЗУМЮКА, кандидата політичних наук, старшого наукового співробітника, провідного наукового співробітника відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України».

Офіційних опонентів:

Валерія ВЛАСЕНКА, кандидата історичних наук, доцента кафедри історії Сумського державного університету.

Ігоря ДАЦКІВА, доктора історичних наук, професора кафедри міжнародних відносин та дипломатії Західноукраїнського національного університету.

Тетяни МІНАЄВОЇ, кандидата історичних наук, заступника директора з наукової роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

на засіданні «17» вересня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» Срібняк Мілані Ігорівні на підставі публічного захисту дисертації «Репатріація полонених вояків-українців з теренів Німеччини та Австро-Угорщини (1918–1920 рр.)» за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Дисертацію виконано у Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», м. Київ.

Науковий керівник – **Андрій КУДРЯЧЕНКО**, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки та техніки України, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. За своїм змістом, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням дисертація відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та містить нові науково обґрунтовані результати, а саме: комплексне висвітлення процесу репатріації полонених українців з теренів Німеччини й Австро-Угорщини (та її держав- правонаступниць) у 1918–1920 рр.; з'ясування особливостей підготовки й проведення евакуації полонених українців заходами українських державних, дипломатичних й неурядових організацій, основних етапів їхнього переміщення до України, а також передумов і наслідків цього процесу на тлі змін у військово-політичній ситуації в Центрально-Східній Європі та початку нового етапу в боротьбі за українську державність. Визначено ключові етапи евакуації, особливості гуманітарної допомоги і культурно-просвітницьких акцій полоненим українцям заходами українських військово-санітарних місій; реконструйовано репатріаційні маршрути для евакуаційних транспортів, їхню інфраструктуру.

Здобувачка має 26 наукових публікацій за темою дисертації, з них 6 статей, опублікованих у фахових наукових виданнях України з дотриманням вимог пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. Срібняк М. Заходи української військової дипломатії з організації репатріації й надання допомоги полоненим українцям у Німеччині (перша половина 1920 р.). *Архіви України*. 2025. № 1(342). С. 197–216. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/275>; DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2025.342.197>

2. Sribniak M. Repatriation of Ukrainian Prisoners of War from Austria (1918–1920): (In)Significant Others Amid the Crushing World. *Київські історичні студії*. 2024. № 2(19). С. 31–38. URL: <https://istorstudio.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/401/506>; DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2024.24>

3. Срібняк М. Електронні архівні ресурси як джерело вивчення процесу репатріації полонених після Першої світової війни. *Архіви України*. 2021. Вип. 4. № 329 (жовтень-грудень). С. 138–155. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/137>; DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2021.329.138>

4. Срібняк М. Соціальна адаптація полонених українців у Німеччині після Першої світової війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2020. Вип. 31. С. 61–66. URL: https://histj.oa.edu.ua/assets/files/NZ_Vyp_31_2020.pdf; DOI: <https://doi.org/10.25264/240968062020316166>

5. Krotofil M., Sribnyak I., Sribniak M. Activity of the UNR military and sanitary mission on prisoners' of war affairs in Germany (1919). *Схід*. 2019. № 4(162). Р. 47–52. URL: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/177252>; DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.4\(162\).177252](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.4(162).177252).

6. Срібняк І., Срібняк М. Українська військово-санітарна місія в Німеччині й таборі громади полонених українців у 1919 р. Емінак: науковий щоквартальник. 2019. № 2(26). С. 66–75. URL: <https://eminak.net.ua/index.php/eminak/article/view/292>; DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2019.2\(26\).292](https://doi.org/10.33782/eminak2019.2(26).292)

У дискусії взяли участь голова та члени спеціалізованої вченої ради:

Стельмах Сергій Петрович, доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». Оцінка позитивна, без зауважень.

Розумюк Володимир Михайлович, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1) Порівнюючи особливості репатріації полонених українців та представників інших національностей з Німеччини та Австро-Угорщини через новопосталі європейські країни після завершення Першої світової війни, було б цікаво порівняти повернення українських бранців з Туреччини через нові держави Кавказу.

2) Висвітлюючи історіографію репатріації полонених вояків-українців з Німеччини та Австро-Угорщини в 1918-1920 рр., авторка могла б більш детально зупинитися не лише на конкретних працях по темі дисертації, але й на особливостях різних національних підходів до даної дослідницької проблематики.

Власенко Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Сумського державного університету. Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1) Оскільки науковий доробок дисертантки з теми великий, то варто було б у кожному розділі дисертації хоча б 1-2 реченнями згадати її праці, які розкривають окремі аспекти відповідного розділу чи підрозділу.

2) Дисертантка використала широку і різноманітну джерельну базу, особливо архівні документи, зокрема з так званого «празького архіву», що зберігаються в

кількох українських та російських державних архівах. Проте його частина є і в Національному архіві Чеської Республіки фонд «Український музей в Празі» це частина збірки документів і матеріалів Музею визвольної боротьби України. В одному із семи відділень під назвою «Військовий» є документи таборів для військовополонених та інтернованих українських вояків у Німеччині та Австрії, зокрема в Раштаті, Зальцведелі та Фрайштадті (1916-1919), мемуари і щоденники військових, серед них автобіографія А. Окопенка (б.д.), фотодокументи (з таборів у Раштаті, Зальцведелі, Вецларі, Фрайштадті). Вони стосуються переважно побуту, громадського та культурно-освітнього життя таборян та діяльності Союзу визволення України в таборах. Якщо дисертантка продовжуватиме досліджувати цю тему (можливо, інші аспекти), то варто ознайомитися із документами фонду «Український музей в Празі».

3) Двічі згадуваний у дисертації уродженець Галичини, архітектор Михайло Паращук, який здійснював культурно-освітню діяльність у таборах військовополонених, згодом опинився в Болгарії, де і помер 1963 р. У Центральному державному архіві Республіки Болгарії зберігається його особовий фонд 1717К, де є і матеріали про його роботу в таборах у Німеччині. Завдяки Послу України в Болгарії В. Москаленку та архівістці Е. Хаковій побачили світ спочатку інвентарний опис цього фонду, а потім – збірник документів, публікацій та фотографій. Вони були опубліковані в Софії та ще й невеликим накладом. Тому в Україні декілька примірників є лише в окремих дипломатів та дослідників. Там є автобіографія М. Паращука та хронологія його життя, де йдеться про перебування в таборах військовополонених, зведення ним пам'ятників загиблим українцям у таборах у Раштаті та Вецларі та жертвам Першої світової війни на цвинтарях цих же міст. Матеріали збірки розкривають культурно-освітню діяльність М. Паращука у таборах військовополонених. Опис: Хакова Е., Москаленко В. Проф. Михайло Паращук українски скулптор и виден обществен деец (1878-1963. Сборник документи, снимки и публикации). София: Паридигма, 2016. 844 с.

4) Дисертантка дотримується ustalених нині в українській історіографії хронологічних меж Української революції 1917-1921 рр., але іноді застосовує й інші – 1917-1920 рр. (с. 38, 40, 67).

5) У тексті дисертації зрідка зустрічаються технічні помилки:

- описки, наприклад, українсьськими (с. 40) замість українськими, прізвище хорватського автора Ф. Хамерсака (Filip Hameršak) (с. 45) Ф. Хамершака, слово апрорі – апріорі, Брестський мирна угода (с. 79) – Брестська мирна угода; пропущене слово, зокрема, «зарубіжна оперувала» (с. 33), треба - «зарубіжна історіографія оперувала» (с. 33) або «Помітною є брак» (с. 47) - «Помітною рисою є брак»; повтор слова, наприклад, «У своїй загальній своїй масі» (с. 118).

- кальковані з російської мови слова чи вирази, які нехарактерні для української мови, наприклад, у тому числі або у т.ч. (с. 4, 28, 40). Правильніше

буде зокрема, зосібна, серед них і... ; або вставну конструкцію «більше того» (с. 65) краще замінити на до того ж, ба більше, крім того.

6) Авторка помилилася у назві табору (збірного пункту) в Румунії Коропчені (с. 187). Йдеться про табір Котрочені в Бухаресті (колись це було передмістя столиці, нині – в межах міста). Історик Д. Дорошенко у спогадах також згадує Котрочені. Можливо, вкралася технічна помилка (при наборі тексту).

7) До переліку умовних скорочень треба було додати корону австрійську (к.а) та марку німецьку (м.н.), які часто зустрічаються в тексті.

8) В анотації помилково подана попередня назва українського архіву (с. 4). Замість Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки авторка вказала Центральний державний архів громадських об'єднань України. У тексті дисертації подана нинішня назва цього архіву.

9) У висновку до підрозділу 1.2 у переліку видів архівних документів порушена нумерація. Після позиції 6 вказана позиція 8 (с. 66).

10) Авторка недоречно використала вираз «що зрештою *унеможливило можливість* повноцінного використання евакуаційних шляхів через Румунію». Краще було б слово *можливість* видалити, а отже: «що зрештою *унеможливило повноцінне використання* евакуаційних шляхів через Румунію».

Дацків Ігор Богданович, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та дипломатії Західноукраїнського національного університету. Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1) Видається важливим окреслити загальну кількість репатрійованих полонених українців, а також встановити (якщо дисертантка виявила відповідні документи) число тих з них, хто зголосився до вступу до лав Армії УНР.

2) Доцільно було би ширше представити відображення процесу репатріації полонених у кіно фотодокументах. Наскільки є представленою у кіно- і фотодокументах репатріація полонених українців з Німеччини? У чому полягає цінність цієї групи джерел, яку саме інформацію вони містять?

3) Серед застосованих М. Срібняк методологічних прийомів вказана військова антропологія, використання якої дозволило їй сфокусувати увагу на ключових дійових особах, які брали участь у процесі репатріації – зокрема голів військово-санітарних місій та чільних українських дипломатів (у т.ч. В. Липинський, Д. Дорошенко та ін.). Але разом з тим не менш важливим завданням була б реконструкція колективного портрету, «образу» репатріанта (соціального стану, освітнього цензу, особливостей світогляду, національної самоідентифікації, ставлення до УНР тощо).

4) У дисертації кількаразово наголошувалося на тому, що більшовицька пропаганда охопила значну кількість полонених, у т.ч. й частину українців. У чому полягав їхній вплив, в який спосіб більшовики намагалися використати репатріантів у власних цілях?

5) Хоча хронологічні рамки дисертації обмежені 1918-1920 рр. існує

доцільність інколи виходити поза їх межі. Чи намагалася дисертантка простежити життєву долю членів військово-санітарних місій після завершення ними виконання своїх обов'язків на дипломатичній службі?

6) Як можна було би оцінити внесок Міжнародного комітету Червоного Хреста у справу гуманітарної допомоги репатріантам? Хто з його діячів найбільше сприяв організації репатріації полонених українців?

7) У дисертації міститься коротка інформація про «італійський вектор» репатріації полонених українців. Що перешкодило оперативно повернути додому полонених українців з цієї країни?

8) Варто було б більш глибоко дослідити діяльність військово-санітарних місій представників Західноукраїнської Народної Республіки, позаяк окремі їх делегати свого часу були депутатами до Австрійського парламенту та мали тісні зв'язки з представниками з боку Австрії. Багато вихідців із Галичини та Буковини, що були на дипломатичній службі УНР і ЗУНР докладали максимум зусиль щодо повернення українських вояків-полонених.

9) На (с. 160) дослідниця зазначає що Я. Окуневський (начальник санітарної служби Державного секретаріату ЗО УНР) був делегатом Міжнародної конференції (наради), яка скликала Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) 15-16 квітня 1919 р. у Відні. Делегатами МКЧХ була визнана корисність відвідування ними українських станиць в Німецькій Австрії, завдяки чому вони були достатньою мірою обізнані із загальною ситуацією щодо полонених. Відтак, доречним було б використати у своїй праці особистий фонд Ярослава Окуневського (Ф. 383), що зберігається у Центральному державному історичному архіві України, м. Львів. Як видно з дослідження дисертантка працювала з архівними матеріалами з даної установи.

Мінаєва Тетяна Василівна, кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи Чернівецького обласного краєзнавчого музею. Оцінка позитивна, із зауваженнями:

1) У підрозділі 1.1 «Стан дослідження проблеми» (сс. 32-47) при характеристиці історіографічного доробку зарубіжних дослідників, дисертантка аналізує окремі праці європейських авторів, однак майже не дає огляду російської історіографії, хоча у висновковій частині загальна її оцінка присутня. З огляду на це, викликає певний сумнів згадка книги російського дослідника Миколи Жданова «Русские военнопленные в мировой войне 1914-1918 гг.» (с. 46), посилання на яку немає в тексті і яка відсутня у списку використаних джерел та літератури, або ж праць Оксани Нагорної, які аналізуються крізь призму рецензій інших авторів. На думку опонента, натомість у цьому підрозділі варто було б або чітко зазначити, що в російській історіографії відсутні праці, в яких характеризується національний український аспект, або ж навести посилання на базові узагальнюючі праці, додавши їх до списку використаних джерел та літератури.

2) У підрозділі 1.3. «Методологія дослідження» (сс. 66-76) дисертантка належним чином обґрунтовує методологічну основу представленої до захисту наукової праці. Разом із тим, правомірно наголошуючи на важливості для свого дослідження методологічних положень, сформульованих Люсьєном Февром (с. 71), Анрі Берром (с. 71-72), Карлом Поппером (с. 72) авторці дисертації варто було б зробити посилання на відповідні праці цих теоретиків. При аналізі теоретико-методологічних напрацювань Фернана Броделя (с. 72) варто було б послатися безпосередньо на праці Ф. Броделя, а не на відомий навчальний посібник Леоніда Зашкільняка.

3) У підрозділі 2.1 «Формування та передислокація українських військових з'єднань до України як особлива форма репатріації» (сс. 77-88), в якому характеризується процес творення «синіх» та «сірої» дивізій з числа військовополонених та їхню передислокацію на підконтрольні українській державі території не зайвим було б використати деякі мемуарні та дослідницькі праці, які б доповнили та розширили розуміння даного аспекту, зокрема: Дубрівний П. «Сірожупанники (Перша українська стрілецько-козацька дивізія)». За державність. Матеріали до історії війська українського. 1964. Ч. 10. С. 38-78; Мандзенко Й. «Сірожупанники». За державність. Матеріали до історії війська українського. 1966. С. 5-17; Бутович М. Формування Сірої дивізії у Володимирі-Волинському. За державність. Матеріали до історії війська українського. 1966. Ч 11. С. 18-41; Дмитрук В. Вони боролися за волю України (Нариси історії Сірожупанної дивізії). Луцьк, 2004. 286 с. та ін.

4) Дисертація безперечно виграла б, якби її авторка навела чіткі кількісні показники загальної чисельності полонених українців, які перебували в австро-угорських та німецьких таборах та репатріювалися з теренів Центральних держав. Натомість, авторка дисертації оперує загальними фразами та відносними цифрами на кшталт: «сотні тисяч полонених українців» (с. 107); «велика кількість полонених українців (близько 300 тис. за даними німецького 131 військового відомства)» (с. 130-131); «до України виїхало близько 100 тис. полонених українців» (с. 169). Так само, не зовсім зрозуміло, чи наведені у висновках дисертаційного дослідження цифри (с. 195) стосуються загальної чисельності полонених українців чи лише тих, які перебували у фокусі діяльності військово-санітарних місій? Отже, питання залишається відкритим: якою ж була чисельність українських полонених, які поверталися додому впродовж 1918-1920 рр. теренів Центральних держав?

5) Деякі зауваження стосуються граматичного та стилістичного оформлення тексту. Так, в роботі зустрічаються окремі пропуски слів, які ускладнюють сприйняття тексту, як наприклад: «зарубіжна (хто?) оперувала ширшим військово-політичним та економічним контекстом» (с. 33), «доцільно виокремити монографію... та кілька її (чий?) статей» (с. 46). При наведені думки німецького генерала Е. Людендорфа (с. 89), авторка посилається не на

спогади самого Людендорфа, які є цілком доступними для дослідника, а на статтю Джеральда Девіса.

б) Як відзначалося вище, цінною особливістю роботи є наявність ґрунтовних додатків, утім, варто зауважити, що не на всі з них наявні відповідні посилання в дисертаційному дослідженні.

7) На думку опонента, не зайвим було б принаймні одним підрозділом охарактеризувати такі аспекти репатріації як стратегії виживання репатріантів в умовах тривалої невизначеності власного майбуття, їхнє облаштування та адаптація вдома тощо.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ, присуджує Срібняк Мілані Ігорівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Сергій СТЕЛЬМАХ

Підпис Стецьмаха С. Р.
засвідчую
Учений секретар О. Р. Демченко